

คู่มือโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มันสำปะหลัง ปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๖๖ จังหวัดหนองคาย

๑. หลักการเหตุผล

มันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ประมาณการผลผลิตมันสำปะหลัง ในปี ๒๕๖๔/๖๕ มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวโดยรวมคาดว่าจะลดลงเมื่อเทียบกับปีเพาะปลูก ๒๕๖๓/๖๔ เนื่องจากประสบอุทกภัยในช่วงเดือนกันยายน – ตุลาคม ๒๕๖๔ จากอิทธิพลของพายุเตี้ยนหมู่ ทำให้หัวมันสำปะหลังเน่าเสียหายไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ และไม่สามารถปลูกซ่อมได้ทันในฤดูกาลนี้ เพราะหากปลูกใหม่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๖๔ อาจจะกระทบแล้งในช่วงต้นปี ๒๕๖๕ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงรอปลูกใหม่ในฤดูกาลหน้า ซึ่งสถานการณ์การผลิตมันสำปะหลังภายในประเทศมีเนื้อที่เก็บเกี่ยวประมาณ ๑๐.๑๓๙ ล้านไร่ ผลผลิต ๓๔.๖๙๑ ล้านตัน และประมาณการผลผลิตต่อไร่ ๓,๔๐๘ กิโลกรัม ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อน เนื่องจากในปี ๒๕๖๔ พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ประสบอุทกภัย ได้รับน้ำฝนเพียงพอในช่วงที่มันสำปะหลังเริ่มลงหัวและสะสมอาหาร ซึ่งดีกว่าปีที่แล้วที่ประสบภัยแล้งในช่วงต้นปี ๒๕๖๓ ประกอบกับราคามันสำปะหลัง (เชื้อแป้ง ๒๕%) ที่เกษตรกรขายได้มีราคาดีอย่างต่อเนื่อง และภาครัฐมีนโยบายโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปีเพาะปลูก ๒๕๖๔/๖๕ รวมทั้งมีการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง โดยมีเป้าหมาย คือ เพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน พัฒนาคุณภาพ การส่งเสริมการใช้พันธุ์ที่ดีที่ได้รับการรับรองและเหมาะสมกับพื้นที่ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการเพิ่มผลผลิต

ยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรมันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ ปี ๒๕๕๙ – ๒๕๖๙ จึงได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลังเป็น ๕ ต้นต่อไร่ ในปี ๒๕๖๒ และเป็น ๗ ต้น/ไร่ ในปี ๒๕๖๙ และมีการบริหารจัดการพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ ๘.๕ ล้านไร่ รวมถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย การส่งออกทำรายได้ในปี ๒๕๖๙ มีมูลค่าไม่ต่ำกว่า ๑๕๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยมียุทธศาสตร์ดำเนินการ ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านการผลิต เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ และลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตร การบริหารจัดการพื้นที่ และการพัฒนาเครือข่าย ด้านการผลิตและการตลาด ๒) ด้านการตลาด เน้นการรักษาเสถียรภาพด้านราคาและการตลาด และการขยายตลาด ๓) ด้านนโยบายและบริหารจัดการ เน้นเรื่องพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อการเชื่อมโยงการผลิต ๔) ด้านการแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่ม เน้นพัฒนาการแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่ม และการส่งเสริมการลงทุน ๕) ด้านงานวิจัยและพัฒนา เน้นสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทั้งด้านพันธุ์และเขตกรรม การแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่ม และการตลาด

จากยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรมันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ ปี ๒๕๕๙ – ๒๕๖๙ กรมส่งเสริมการเกษตร จึงกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในการส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งสอดคล้องตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๐ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรนำระบบการพัฒนาการเกษตรแบบแปลงใหญ่ รวมทั้ง เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการเพาะปลูก ดังนั้น การดำเนินงานโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (มันสำปะหลัง) จึงมุ่งหวังเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้มีความสามารถในการผลิตมันสำปะหลังที่ตอบสนองกับยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาล รวมทั้ง เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันตามความต้องการของตลาด ส่งผลให้เกษตรกรมีความมั่นคง ภาคการเกษตรมั่นคง และเป็นการใช้ทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร และร่วมกันผลิตมันสำปะหลังในรูปแบบแปลงใหญ่ โดยมีแผนพัฒนารายแปลง และแผนธุรกิจของกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๒.๒ เพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรให้มีความสามารถเป็นผู้จัดการแปลง และมีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกษตรกร

๒.๓ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง และบริหารจัดการการผลิตและการตลาดร่วมกัน ด้วยการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร

๓. เป้าหมาย/สถานที่ดำเนินการ

๓.๑ เป้าหมายการดำเนินงาน รวมทั้งสิ้น ๓ แปลง ได้แก่

- แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๔ แปลงใหญ่มันสำปะหลัง ตำบลพระบาทนาสิงห์ อำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย
- แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๕ แปลงใหญ่มันสำปะหลัง ตำบลโพธิ์ตาก อำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย
- แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๖ แปลงใหญ่มันสำปะหลัง ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

๓.๒ สถานที่ดำเนินการ พื้นที่จังหวัดหนองคาย จำนวน ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอรัตนวาปี อำเภอโพธิ์ตาก และอำเภอสระใคร

๔. กิจกรรม และวิธีการดำเนินการ

การดำเนินงานส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังดำเนินการภายใต้หลักการของระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยเกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มีเป้าหมายการพัฒนา ๕ ด้าน คือ การเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพ การตลาด และการบริหารจัดการ ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องในแปลงใหญ่มันสำปะหลังปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๖ ดังนี้

๔.๑ แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๔ (แปลงปีที่ ๓)

๔.๑.๑ การถ่ายทอดความรู้

๑) จัดเวทีวิเคราะห์ ประเมินการยอมรับเทคโนโลยี และความต้องการใช้เทคโนโลยีของเกษตรกร และการตลาด เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนารายแปลง และแผนธุรกิจของกลุ่ม ตามแนวทางการบริหารจัดการรูปแบบแปลงใหญ่

๒) จัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่การปฏิบัติ เน้นการบริหารจัดการกลุ่ม และการเชื่อมโยงการตลาดแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตามประเด็นการเรียนรู้ โดยใช้แนวทางการพัฒนา Smart Group ของกรมส่งเสริมการเกษตรบูรณาการร่วมกับกิจกรรมต่างๆ จากหน่วยงานภายในกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น การจัดการศัตรูพืช (โรคใบด่างมันสำปะหลัง) การจัดการดินและปุ๋ย เป็นต้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือสินเชื่อต่างๆ ได้

๓) การยกระดับมาตรฐานและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร

- สร้างมูลค่าเพิ่ม/แปรรูป โดยส่งเสริมการผลิตมันสำปะหลังคุณภาพ การผลิตมันเส้นสะอาด รวมทั้งใช้กระบวนการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) และการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อควบคุมคุณภาพของผลผลิตให้ได้มาตรฐาน ตั้งแต่การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูปเป็นเส้นสะอาด จนถึงการจัดจำหน่าย

- จัดกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายการซื้อขายผลผลิตหัวมันสำปะหลังสดและมันเส้นสะอาด โดยจัดทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างเกษตรกร โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง ลานมัน อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และโรงงานเอทานอล

๔.๒ แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๕ (แปลงปีที่ ๒)

ดำเนินการในแนวทางเดียวกันกับแปลง ปี ๒๕๖๔

๔.๓ แปลงใหญ่ปี ๒๕๖๖ (แปลงปีที่ ๑) ผ่านการรับรองภายในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕

๔.๓.๑ การเตรียมการ

๑) ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ และรับสมัครเกษตรกรตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขโครงการฯ

๒) ตรวจสอบเอกสาร เสนอการรับรองแปลงผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ

๓) จัดเวทีวิเคราะห์ความต้องการ และความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยีของเกษตรกร เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และจัดทำแผนรายแปลง

๔.๓.๒ การถ่ายทอดความรู้

๑) จัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลังแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตามประเด็นการเรียนรู้ ซึ่งควรให้ความสำคัญกับโรคใบด่างมันสำปะหลังและเทคโนโลยี ดังนี้

- การสำรวจและเฝ้าระวังโรคใบด่างมันสำปะหลัง ด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญของโรคและแมลงพาหะ การสำรวจการระบาดของโรคและแมลง วิธีการป้องกันและกำจัด

- การลดต้นทุนการผลิต ด้วยการใช้อยุ่ตามค่าวิเคราะห์ดินร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ การจัดทำแปลงพันธุ์ดี การจัดการศัตรูพืช การเตรียมดิน การบริหารจัดการการผลิตที่เหมาะสม

- การเพิ่มผลผลิต ด้วยการใช้อยุ่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ การจัดการระบบน้ำ (ระบบน้ำหยด) การไถระเบิดดินดาน การปรับปรุงบำรุงดินที่ถูกต้อง

- การพัฒนาคุณภาพ ด้วยการเก็บเกี่ยวผลผลิตในเวลาที่เหมาะสม ครอบอายุเก็บเกี่ยวตามสายพันธุ์โดยวิธีที่ถูกต้อง เพื่อลดการสูญเสียผลผลิตและให้ได้เปอร์เซ็นต์แป้งสูง การผลิตมันสะอาด และการแปรรูปเบื้องต้น

๒) จัดทำแปลงเรียนรู้ “การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง” ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งให้พิจารณาประเด็น การไถระเบิดดินดาน การใช้อยุ่ตามค่าวิเคราะห์ดิน การจัดการระบบน้ำหยด และการใช้อยุ่ดี

๓) พัฒนาศักยภาพของเกษตรกรสู่การเป็น Smart Farmer

๔) การใช้กระบวนการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่

๔.๓.๓ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต/เครื่องจักร/แหล่งน้ำ

๑) สนับสนุนวัสดุการเกษตร ในการจัดทำแปลงเรียนรู้ “การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมันสำปะหลัง” ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งให้พิจารณาประเด็น การไถระเบิดดินดาน การใช้อยุ่ตามค่าวิเคราะห์ดิน การจัดการ ระบบน้ำหยด และการใช้อยุ่ดี

๔.๓.๔ การเชื่อมโยงตลาด

๑) ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรด้านการตลาด การเชื่อมโยงตลาด โดยการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การผลิตและการตลาดมันสำปะหลัง การผลิตมันสำปะหลังตามความต้องการ ของตลาด การบริหารจัดการตลาด และการเชื่อมโยงตลาดจากเกษตรกรผู้ผลิตกับลานมัน โรงงานแป้งมันสำปะหลัง อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และโรงงานเอทานอล เป็นต้น